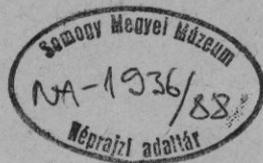
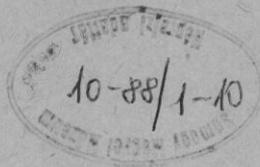
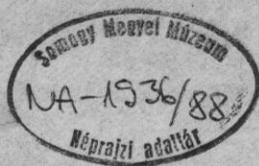

Kádár mesterség

Nagyberki
Somogy m.

Dombai Lajos, 1911.
sz: Attala
r.k. v. /kádár/

Kádár

Volt egy segédtársam, aztán a pap hozott egy hordót javításra, de annyira rossz volt, hogy nem lehetett megjavítani. Ment a plébános azt mondja, hogy: "Ide figyeljen mester, én vagyok ám a lelkek apostola, csinálja meg." Azt felelte neki; "Ha maga a lelkek apostola, én meg a hordók király vagyok"! Rajta is ragadt, hogy a hordók király, úgy hívtuk. Mégiscsak nem lehetett megcsinálni, mert annyira el volt korhadva a hordó.

Volt konkurancia, Kaposváron előfordult, hogy egyik kádár olcsóbban dolgozott, mint a másik, egyetlen egy kádár volt, akinek már akkor szalagfűrészke volt, amikor én inaskodtam, de mégis lenézték, azt mondták hogy az hitvány, vacak hordót csinál. Akkor a hasított fa volt a márka.

Aranyérmert nyertünk a 27 hektós hordóval amit a mesteremmel csináltunk. Nekem egy egész hordót kellett csinálni, amikor szabadultam.

Dolgoztam: Attalára, Kapospulára, Dombóvárra, Nagyatásra, Kaposvárra a konzervgyárakba egy időbe 200 literes bárenhordókat csináltunk kisebb hasa volt, mind a rendes hordónak, nem volt annyira kitüzelve. Csomára, Szabadiba, Göllébe de még Kocsolára is dolgoztam, Mosdósra, Batéba. Eleinte mindig rásütöttem a nevem kezdőbetűit a hordó fenekére középre.

Irtam egy kis verset is: Kétszer kettő négy,

Hordót csak Dombaitól végy.

Mert ha a hordódat Dombaitól veszed,

Gondodat folyton kevesebbé teszed.

Éppen ezért legyen a hordód Dombai névjegyü,

Mert így lesz a borod villányi erejü.

Azt gondoltam, hogy majd ilyen szöveggel röplapokat osztok szét, de nem lett rá szükség, mert mindig sok munkám volt.

Nálam nem fordult elő, hogy nem csináltam meg határidőre a hordót, mert inkább nem aludtam, de készen kellett lenni, mire jöttek.

Hitelbe is dolgoztam sokat, még mindig van olyan ~~nagy~~ kuncaftom, aki a mai napig nem egyenlítette ki a tartozását.

Gáll Eva
1984. VIII. 27.

Nagyberki
Somogy m.

Dombai Lajos, 1911.
r.k. v.
sz: Attala
/kádár/

Javítás

A hordót a legmódosabb gazda is megjavította: feneket cserélek, van amelyiknek csak a csapos részét kell megjavítani, az elrozsdásodott abroncsokat is le kell cserélni.

A kádakat is kisebbre vetetik, ma már nem kellene a nagy kádak, ahány fajta szőlő van, azt mind külön szedik.

Gála Éva
1984. VIII. 29.

Nagyberki
Somogy m.

Dombai Lajos, 1911.
r.k. v.

sz: Attala
/kádár/

Kádárság

Zsirosbödönöket is készítettünk, háboru előtt még kuláparasztoknak is. Gőzölt bükkfát vettem Dombóváran, szép piros volt, tiszta csomómantes és nem adta át a zsirt. Ritkaszálu fából nem lehetett, mer az átengedte a zsirt és beavasodott.

Tőtikét, fertálost, kármentőt is sokat csináltam.

A kármentő különböző méretben készült 30-50 literesig, attól függően, hogy mekkora kádja vót az illetőnek. Füle nem volt. Azért mondják kármentőnek, mert azt a kevés bort is megmentette, ami még benn maradt vóna a hordóba. amikor fejtettek.

Fertálos: esztergált füle vót, avval öntötték a tőtikébe a bort.

A tőtike csöve horganyzott lemez vagy réz vót. A feleségemnek a fivére bádogos vót, ő látott el engem csövel.

Gáll Éva
1984. VIII. 29.

Nagyberki
Somogy m.

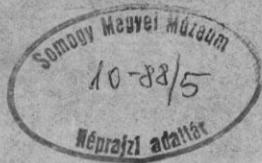
Dombai Lajos, 1911.
sz: Attala
r.k. v. /kádár/

Kádár

Nem volt minden faluba, itt a környéken volt egy Fonóba, Kocsolán, de az már Tolna megye, Kaposváron és itt Berkibe 3: Deák, K Igali és én. Jól megvoltunk, nem konkuráltunk.

Gáll Éva
1984. VIII. 27.

Nagyberki
Somogy m.

Dombai Lajos, 1911.

r.k. v.
sz: Attala
/kádár/

Hordókészítés

A legelső az, hogy összeválogatom az anyagot, tölgy és akácfából dolgoztam szederből ritkán, jó az 'is hordónak csak nem olyan tartós.

A tölgy a hordók királya. Attalába kezdtem dolgozni, vagy tiz évig iparigazolvány nélkül, annak köszönhettem, hogy mestervizsgát kellett tennem, mer az akkori főjegyző azt mondta, mikor mentem kiváltani az ipart: "Fiam, segíteni akarok rajtad, maradj nyugodtan, ha följelentenek, ugyanis az én kezembe jön először;"-azt akkor csak dőgoztam tovább.

Mikor kidöntögették az erdőn a fákat, elmentem és kiválogattam a nekem megfelelőt, de nagy probléma vót az elszállítása, mer itt a berki erdőn vásártam. Beosztottam a rönköket amilyen nagyságu hordót akartam, ott elfüreszeltem a rönköket, kézi keresztfürésszel. Utána elhasítottam a rönköt, de srégen azér, hogy szalaba maradjon először négybe, és utána szalába leszéleteltük a dongákat, kb. 4cm vastagságu hasítottunk egy dongának.

Egy kicsit domboru élű fejszém volt, azér vót jó, mer az mindjárt közepén hasít. Mikor fiatal segéd vótam, kimentünk az erdőre és ott faragtuk a dongát égett a tűz, az egyik fele majdnem megégett az embernek a másik felé majdnem megfagyott, akkor éppen Somogysárdra készítettünk halaskádákat és dongába kaptuk vissza az ellenértéket, de most én még életem végéig el tudnék avval az anyaggal dőgozni, amit csak otthagytunk selejtnék.

A dongánakvaló ki lett rakva hézagsorba, hogyha hosszabb vót, akkor 4-et egy sorba, ha rövidebb akkor csak hármát, először hosszába raktuk le és arra rá keresztbe a következő sort. Rögtön szét kellett hasogatni a rönköt, amikor kivágták, mert különben kiszáradt, egészen megcsontosodott és azt már nehéz lett volna széthasogatni. Amit novemberben letettünk száradni, abból májusban már kezdtük csinálni a hordót, fokozatosan, először mindig a korábbi faragást használtuk fel. Több évre való faanyagom vót raktározva.

Volt olyan is, hogy az illető saját maga hozott faanyagot, azt is kiválogattam, de nem annyira, mint amit megvettem saját anyagomnak.

Volt olyan is, akinek mondtam, hogy nem jó ez hordónak. "Ne törődjön vele, csak csinálja meg" Hát megcsináltam.

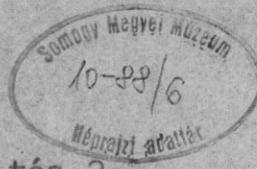
Összeválogattam a stócból egy hordónak való anyagot, mer ugye a hasogatás nem volt mindig tökéletes, volt amelyik erősebb lett, és volt gyengébb, axix vastagság szerint kellett összeválogatni, hogy minden donga egyforma vastag legyen, a szélessége nem volt érdekes.

Kézifürésszel egyenesre vágta, utána durva gyaluval/cimandli/ majd klatt gyaluval utánaigazitottam. Mikor ez megvót, akkor szekercével le kellett faragni a dongáknak mind a két felét, hogy a hordónak legyen ivelése, ezt ma már ~~fürésszel~~ gyalugéppel veszem le. Utána le volt állitva egy oszlop abba volt egy kampós vas, és abba beledugtam a dongát, nekitámasztottam a fának és ~~klupázzal~~ /görbekéssel/ kihuztuk, azután jött a stészolás kofriccal /kádárvinklivel/ körülhuztuk és akkor nem volt csempe a hordó.

Utána kikerült tüzelésre, következett a görbités. Esölék fából raktuk a tüzet /ami a munka során fölhalmozódott forgács, meg dirib darab fák/ amikor hasogattam az akkor keletkezett selejtnék azt eladtam tüzelőnek, szegényebbek megvették, akik nem tudtak az erdőn rendes fát venni.

Folyamatosan tüzelni kell, és amikor már kívülről egész meleg, akkor rátesszük a cugot és azzal alakitjuk a hordót, sietni kell vele, nehogy tuásá gosan megmelegedjen. Egyik fának kevesebb tűz kell, a másiknak több, de ezt előre nem lehet megállapítani. A hasított anyagnál nem számított annyira, de a fűreszeltnél van amikor el is török hajlítás közbe hogy ki köll javítani. A jó hordó titka a jó anyag. A fűreszelt anyagból készült hordó nem bir ki annyit, mint a hasított.

Gáll Eva
1984. VIII. 29.

Hordókészítés 2.

Na most mikor kitüzeltem a hordót, meggörbült, még kellett adnom egy nagy lángot, azért hogy lerögzítsem a hajlítást, mer ha nem akkor szétrugott, nehéz vót a beverése a fenéknek. A tüzelőabroncs mellett körülrajzoltam, /munkavasnak mondjuk/ lejjebb ütöttem, úgy hogy tudják fűrészelni, azon a vonalon körülvágtam, srégen befelé. Először gyaluval körülfutottam, a nagyját megmatatta, hogy hol kell leszednem, azt lekaptam, s van stemm gyalu gárbgyalu, legárbulta, lestemmeltem és utána gyütt a csinvágás. Azért használtunk új abroncs helyett munkaabroncsot, hogy menet közben ne csépeljük, ne verjük össze.

A dugót és az akonát esztergályos csinálta, nagy hordóknál 10 hektósnál már ajtót csinálnak. A tsz-nek és is csináltam egy 25 hektósat ajtóval. A legjobban 150-200 literes hordók kelnek el, több fajtát termelnek és egy-egy fajtából ez meg is telik, meg könnyebb mozgatni is. Régen akkora kádakat csináltattak, hogy egyszerre belegérjen az összes szőlő, ma már nem kell. A környéken 10-30 akós kádakat kerestek. 1 akó=56l hivatalosan 50, de régú mérték szerint 56l volt a kádároknál. A mesteremnek eredeti gyári akópálcája volt és arról én szerkesztettem egyet magamnak, azt használom most is. Volt egy kis trükk a mesterembe, nyugodjon békébe, mer má meghalt, egy kicsit vágott le belőle, réz volt a végén, azt szépen visszatette és a kisebb hordó is nagyobb lett, az többet jelentett neki, akkor nagyon ment a hordó, mikor én odakerültem inasnak, akkor telepítették a Noha szőlőt Somogyba, ment egészen a 30-as évekig a telepítés. 1923-ban 1 liter hordó 1kg buza volt. De egy liter bort is szívesen adtak 1 l hordóért. Ma egy liter bor 30 Ft és csak az 50 l-es kihordó literjéért lehet 30 Ft-ot kérni, a nagyobb hordó literje 20-25 Ft. Akkor meg szívesen adtak egy liter bort a 300 l-es hordóért is, Drágább a kicsi hordó, nagyobbat pl. egy 300 l-eset szívesebben csinállok, mint egy 50 litereset, mer könnyebben dógozok vele.

A kisebb hordóból egy év alatt ha 10 db-ot csináltunk, csak kiegészítő volt a gazdánál, ha több termett, vagy fejtésnél használták leginkább, 1-2 db-nál több nem kellett egy-egy gazdának.

Inaskoromban csináltam egy 6 literes kishordót és a nagypapának tele vittem rákói borral, ~~mar~~ /a Batai állomástól D felé van Rákó/ nagyon jó bor vót, abba az időbe én ott dolgoztam egy zsidó szedte ki a borkövet, akkor nagy pénzért megvették kilóját a bőrkőnek, az egész országra ő gyűjtötte, itt 10 q-t össze tudta szedni. Megállapodtak, hogy a mesteremnek mennyit fizet plusz adta nekem a kosztot, a vincellérnek a felesége nagyon jó főzött, izle tesen és hozott hozzá mindig jó bort is. Megkérdeztem tőle, hogyha én hoznék egy kis hordót megtöltené-e. "Meg ám, csak hozza el." Megtöltötte elvittem haza, szegény papa kinn vót az udvarba, az asztalra tettem a kis hordót kis csap is vót benn, rá egy füzér pipadohányt, és mondtam az édesanyámnak küldje be a papát, mondja, hogy megjöttem. Kijöttek ám az öregnek a könnyei. Értettem én az asztalosmunkához is, mert az én mesterem eredetileg asztalos vót, csak hogy telepítették a Nohát, félbehagyott az asztalossággal és áttért a kádármunkára. Mikor én odamentem 6 segéd vót és 3 inas.

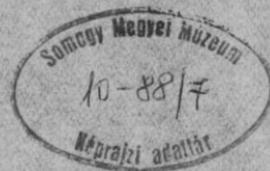
Én szoktam vinni a hust, a hentes mindig azt mondta, "10 ilyen kuncaft kellene, mint a Raut és megélnék, nem is kellene több."

A néném sokszor kikiabált: "Lajos hozzád be egy kosár forgácsot", de ezt nem szerettem, mer én csak a műhelybe szerettem lenni. Bevittem, letettem aztán mindjárt futóra ki. Ne szaladj ki mindjárt, te, akarok valamit kérdezni" Mondom majd este. Sok dolga volt a nénémnek, ő főzött mindannyiunkra mer az inasok, segédek hennkosztosok voltak, és számtalan eset volt, hogy nem volt cseléd, a néném szerette volna, ha segíték a konyhába, de engem megkötözni se tudtak.

Hordón kívül csináltam virágedényt, de itt Attalába már csak elvéve, a doktornak. Sok husszó kellett, két füle vót, aztán káposztáshordókat, a kórházhoz 7-800l-eseket, akkor permeteshordókat, törkölyös hordókat ezek egyikenek voltak, gyöngébb faól.

Nagyberki
Somogy m.

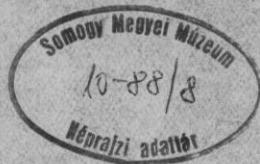
Kádár

Varga Pálné, 1912.
Dobos Őrsébet
r.k. v.

Vót hekybe két kádár is. Itt vót a szomszédba az egyik, ez öreg vót mán Stadler Istvánnak hívták. A másikat Igali Károlynak hívják, ott lakik a fősző kocsma mellett. Van egy az új utcába az meg Dombai Lajos. Akinek vót fája, abbul is csinyát, meg venni is lehetett nála, legjobban tölgyfából csinyált, pénzbe fizettük, ölég drágán dógoznak most is. Mink akkor csinyátattunk két 120 litereset, mikor az oroszok begyűttek. Egyiken látom, hogy kezd rőkönnyödni a fája, de baj vót, mer ujkorán leváj-tuka földbe. Mikor az oroszok gyűttek haza is hoztunk egy hordót kocsival, aztán ide a pajta földjibe levájtuk, ozt berőkönnyödött ott a föld között az a hordó, mer annyira letettük, hogy ne lásson ki, szénát tettünk rá. Azok még mindig megvannak, el vót jó sokáig a hordó, ha vigyáztak rá.

Gáll Éva
1984. III. 22.

Nagyberki-Szalacska
Somogy m.

/Csike/Takács Kálmán, 1913.
r.k. v.

Hordófa

Én is úgy vittem a fát a kádárnak, az összes hordóm meg kádam mind saját fábul van. Volt nekünk erdőrezsünk valamikor, fertálnak mondták, nekünk 2 fertál erdőnk vót, az egy fél szeksiót tett ki. Vót jogunk az erdőn, mink télen evvel foglalkoztunk, . Volt erre egy külön bizottság, én vótam a községi birtokosságnak a legeltetési bizottságnak a pénztárosa. Urbéres községnek vagy minek nevezték ezt abba az időbe, ugye az apaállatok meg a mezőcsőszök a kezünkön vótak, ezeknek a bérit meg mindenféle fizetni-valókat nekünk köllött rendezhyi. A mezőcsőszét egész évre fogadtuk, de a gazdák fizették föld után, birtok után, megvan nekem még a mérce is meg a fölöntő is amivel kimérték a gabonát. Aratás után ment a csősz kocsi-val, minden háznál leadták neki a járandóságát. A mérce 10 liter körül vót, a fölöntő 20 literes, a mérő meg vót tán még 50 liter is.

Gáll Éva
1984. III. 27.

Kádár

Vót itt 3 kádár is régen. Az egyik a templomon fölül lakott, Stallernak hívták, nagyon szerette az öreg a bort, akkor még ott laktam az újvárosba, be-becsiccsantott az öreg, aztán mindig bolondoztunk vele, ozt akkor gyütt perelt bennünket. De nagyon finom munkákat csinált, vásárra járt, hordta a hordókat. Ő volt a leghiresebb kádár ezen a vidéken gyerekkoromba. Őnála mindig vót készen hordó, mer vásárra dógozott, én máma akartam venni elmentem kifizettem és már hozhattam is, előregyártott. Literje után fizettük a hordót, ők maguk lehitelcsitették, vót nekik akópálcájuk, meg már előre elkészítették méretre a fát, ugy fűrészelték le előre ahány literes hordót akartak csinálni, kihásitották a fát, és bárdal kifaragták. 20-30 fillér vót literje a hordónak abba az időbe. Nemcsak ujat csinált, hanem reperált is hordót amelyik rossz vót, hiányzot a feneke vagy hibás vót a dongája. Az a hordó tartott el legtovább, amely ket jó érett fából csináltak, hordónak legjobb a tölgy meg az akác, de az akácnál az a baj, hogy hamarabb szárad, és nyilások maradnak, csöpög a hordó, ahogy fogy belőle a bor, mondjuk többet kibír mind a tölgy, de mégse olyan jó. Nekem nincs akáchordóm, csak tölgy, de már mind új hordó.

Gáll Éva
1984. III. 27.

Nagyberki-Szalacska hegy
Somogy m.

Tar Gyula, 1908.
r.k. v.
/suszter/

Kádárok

Három kádár vót a faluba, az Igali, Dombai meg a Deák. Az öreg Igali már régebben, a fia most a tavasszal halt meg. A Deák csinyáta a legtöbb meg legjobb hordókat őszintén megmondval.

Gáll Éva
1984. X. 1.